

TALABALARGA BILIM BERISHDA METODIKA VA TEXNOLOGIYA UYG‘UNLIGI

Qodirov Murodjon Yusupovich

katta o‘qituvchi

“CHizma geometriya va muhandislik grafikasi”

Farg‘ona politexnika instituti

Farg‘ona shahar, O‘zbekiston

E-mail: Qodirov@gmail.com

orcid.org/0000-0003-2266-3393

ANNOTATSIYA

Maqolada talabalarga bilim berishda metodika va texnologiya uyg‘unligi ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ta‘lim tizimi, pedagogik texnologiyalar, ilmiy-pedagogik, metodika, texnologiya.

Ma‘lumki, bugungi kunda ta‘lim tizimi va jarayoniga kirib kelayotgan pedagogik texnologiyalar, ularni qo‘llash borasida ko‘plab ilmiy izlanishlar, baxs munozaralar mavjud. Albatta, turli xil qarashga ega bo‘lgan bu fikr-mulohazalar bir-birini inkor etmaydi, balki to‘ldiradi. Mavzuni yoritish uchun texnologiya so‘ziga tarif bersak, ilmiy-pedagogik adabiyotlarda texnologiya-“techne”-san‘at va mahorat, “logos”-ta‘lim so‘zidan olinganligi qayd etilgan¹.

YuNESKO tomonidan esa, “pedagogik texnologiya” bu butun o‘qitish va bilimlarni o‘zlashtirish jarayonida o‘z oldiga ta‘lim shakllarini samaradorlashtirish vazifasini qo‘yuvchi texnik hamda shaxs resurslari va ularning o‘zaro aloqasini xisobga olib bilimlar yaratish, qo‘llash va belgilashning tizimli uslubi deya tariflangan.

O‘tmishga nazar tashlasak, pedagogik texnologiya atamasi g‘arb pedagogika fani va amaliyotiga dastlab 1950-60-yillardan boshlab kirib kelgan². SHu kungacha olimlar tomonidan pedagogik texnologiyalar xususida ta‘rif, tushuncha, izohlar juda ko‘p bildirilgan. Lekin shuni aytib o‘tish joizki, ayrim amaliyotchi o‘qituvchilar tomonidan pedagogik texnologiya metodikaning aynan o‘zi yoki darslarda interfaol usullar, texnika vositalaridan foydalanish deya qat’iy fikrlar bildirilmoqda. SHu bois

o'qituvchilar orasida noto'g'ri tushuncha bshlmasligi uchun pedtexnologiya va metodikani bir-biridan ajratib olish zarurdir

Bugungi kunda metodikani o'zi ikki xil ma'noda ta'riflanadi, ya'ni, birinchidan, metodikaga fan sifatida qarash kerakligi, uning o'z predmeti va tadqiqot yo'nalishi e'tirof etiladi. Ikkinchi tomondan esa metodikaga metod va usullarning uyg'unlashuvi, ya'ni texnologik jarayon sifatida qaraladi. Bu jarayon-o'qitish texnologiyasi xisoblanadi.

Metodika va texnologiyaning bir-biridan farqini Z.Abasov shunday tushuntiradi: "metodika, bizning fikrimizcha, ta'lim maqsadlariga yo'naltirilgan ta'lim mazmuni, o'qitishni tashkil etishning birgalikdagi majmuidir. Bir hil mazmunga ega bo'lgan metodika, uslub va usullar yoki metodik tizim ikki o'qituvchida ikki hil natija berishi mumkin. Pedagogik texnologiya qo'llanganda esa, turli o'qituvchilar turli xil yondashuvda, turli xil vosita va usullardan foydalanishsa-da, bir xil natija olishlari mumkin".

Bundan shunday xulosa qilish mumkinki, o'qituvchining shaxsiy mahorati va xarakteri metodikada aks etadi, ya'ni metodika o'qituvchiga natijani kafolotlamaydi. Texnologiya esa, metodikadan farq, qilgan holda ko'plab olimlarning fikricha, ilmiy va amaliy xulosalarga asoslanadi.

Texnologiya metodika, didaktika hamda ta'lim-tarbiya nazariyasini inkor etmaydi, ularning o'rnini bosmaydi ham. U ma'lum algoritmlarni ishlab chiqadi, o'quv jarayonini konstruksiyalaydi hamda kafolatlangan natijaga erishishning aniq va qat'iy yo'llarini belgilaydi ("SHkola texnologiya" №5, 2002 y.,58-bet).

Ushbu xulosalardan ko'rinib turibdiki, pedagogik texnologiyaning ham, metodikaning ham o'z o'rnini bor. Lekin har qanday pedagogik texnologiyalar, har qanday yangi usul va metodlar pedagogik jamoa, ota-onalar tomonidan yaxshi qabul qilinishi hamda ta'lim tizimining yaxshilanishi, rivojlanishi, shu bilan birga talabalarning shaxs sifatida kamol topishlariga ijobiy ta'sir ko'rsata olishi kerak. Buning uchun amalda qo'llanilayotgan yoki qo'llanilmoqchi bo'lgan pedagogik texnologiya zamirida ilmiy asos-ijtimoiy, iqtisodiy, pedagogik psixologik va falsafiy asos bo'lishi va ta'kidlab o'tilganidek, ta'lim tizimi va shaxs kamoloti, jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sir qila olishi lozim.

Tajribadan ma'lumki, pedagogik texnologiyalarni qo'llashda maktab o'qituvchilari va ota-onalar tomonidan ziddiyatlar, qarama-qarshilik va noroziliklar yuzaga kelishi mumkin (bunga hozirda qo'llanilayotgan reyting tizimini misol qilish mumkin). Bunday vaziyatlar yuzaga kelmasligi uchun, avvalo, quyidagilarni amalga oshirish zarur, deb o'ylaymiz:

A) professor-o'qituvchilarga qo'llanilmoqchi bo'lgan pedtexnologiya, uning maqsadi va kutiladigan natijalar to'g'risida to'liq axborot berish;

B) qarorlar qabul qilinishi bosqichida mazkur masala yuzasidan professor-o'qituvchilar orasida keng miqyosda muhokamalar o'tkazishni tashkil etish va ularning fikr-mulohazalarini e'tiborga olish;

V) professor-o'qituvchilarning pozitsiyalariga ko'ra turli xildagi guruhlar bilan tabaqalashtirilgan ishlar olib borish;

G) moddiy, moliyaviy va psixologik yordam, moddiy texnik ta'minot, innovatsion faoliyatga ijobiy yondoshishni shakllantirish;

D) barcha professor-o'qituvchilar uchun doimiy va majburiy ilmiy metodik o'qishlarni (muammoli seminar, konferentsiyalar, davra suhbatlari, treninglar) tashkil etish.

Ma'lumki DTSga o'tish bilan bog'liq oxirgi 20-30 yillar mobaynida rossiyalik olimlar rivojlangan g'arb davlatlari ta'lim tarbiya tizimini, shuningdek, pedagogik texnologiyaga oid ishlarni chuqur o'rganib bordilar va shu asosda ilmiy tadqiqot ishlarini yaratdilar (M.A.Gussakovskiy, M.A.Bogoslavskiy "Научные достижения и передовой опыт в области педагогика и народного образования" М. 1991 г.). O'z navbatida ilg'or pedagogik amaliyot va tadqiqotlarga asoslangan holda pedagogik jarayonlarni rivojlantirishning ilg'or yo'nalishlarini aniqladilar. Bu yo'nalishlarning yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashda metodologik asos sifatida qabul qilinishi ta'limning oqilona tashkil etilishiga omil bo'la oladi. Buni quyidagicha izohlash mumkin:

1. Pedagogik maqsadlarning yo'nalishlarini gumanitarlashtirish, ya'ni insonga beriladigan ta'lim va tarbiya jamiyat tomonidan insonning o'zi uchun xizmat qilishiga imkon berish.

2. Pedagogik jarayonlar orasidagi asosiy sub'ektlar o'qituvchi va o'quvchi munosabatini ob'ektiv-sub'ektiv shakldan diolog munosabatiga asoslangan sub'ektdan sub'ektga ko'chirish. Bunda o'qituvchining ma'naviy intellektual ta'siri ostida har bir o'quvchining o'z imkoniyatlarini to'la ishga sola olishlari ta'minlanishi kerak.

3. SHu vaqtgacha mustahkam o'rnashib qolgan shaxsni bir xilda ijtimoiylashtirishdan farqli o'laroq milliy, tabiiy, demografik va ruhiy-fiziologik asoslarga o'quvchilarning individual xususiyatlari diqqat-e'tiborini kuchaytirish. Bunday holda har bir bolaning shaxsida zoxir bo'ladigan ichki kechinmalarni avaylashga e'tibor berishni kuchaytirish muhimdir. Bunda "har tomonlama va uyg'un rivojlantirish" chaqiriqlariga qarama-qarshi o'laroq, shaxsni shakllantirishda faoliyat-xizmat tarzida yondashish yo'nalishi aniq, ko'rinishga ega bo'lishi kerak.

4. Ta'lim mazmuniga bo'lgan qiziqish "moddiy" tomondan "rivojlantiruvchi" yo'nalishga o'tish. Boshqacha qilib aytganda, ta'lim mazmuni "tayyor" holda beriladigan bilimlar miqdoriga emas, balki o'quvchilarning ijobiy tashabbuslari, faoliyatlarini rag'batlantirish, ko'nikma va malakalarini shakllanishiga xizmat

qilmog'i kerak. Ya'ni, dunyo, madaniyat, tabiat, hayot, oila, salomatlik kabi tushunchalarni o'z ichiga olgan pedagogik jarayonning asosiy funksiyasini tashkil qiluvchi tarbiya masalalarini ta'lim orqali xal qilishga intilishdir.

5. Davlat va Oliy o'quv yurtlari orasidagi o'zaro munosabatlar xarakterining o'zgarishi- bu bilim yurtlarining mustaqil faoliyat ko'rsatishi bilan bog'liqdir. Bu respublikamizdagi o'ziga xos xususiyatlari, sharoitlari bilan farq qiladigan xududlarda oliy o'quv yurtlarining o'ziga xos ravishda rivojlanishlariga davlat tomonidan kerakli sharoitlar yaratish orqali amalga oshiriladi. SHuning uchun ham mustaqil davlatimizning yangilangan ta'lim siyosatini amalga oshirishi va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning samarali qo'llanishida mahalliy idoralar, xokimliklarning mustaqil faoliyatlari muhim ahamiyatga ega xisoblanmoqda.

Ma'lumki, zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim tizimiga kirib kelar ekan, kerakli pedagogik shart-sharoitlar bo'lishi taqozo etiladi. Ko'pgina pedagogik olimlarning ilmiy izlanishlaridan ma'lumki, agar pedagogik jarayonda moddiy-texnik ta'minot, mazmun, metod, usul, o'qituvchi shaxsi o'zaro bir-biri bilan bog'liq holda ta'sir etsagina, bu jarayon mukammal va samarali bo'lishi mumkin.

Gap zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim tizimida qo'llash xususida borar ekan, u maktabning moddiy texnik ta'minotiga ham o'z talabini qo'yadi.

Pedagogik jihatdan ta'minlanishning yana bir elementi, bu –o'qituvchi shaxsi, maktab pedagogik jamoasini shakllantirish, pedagogik texnologilarning kirib kelishi bilan bog'liq zamonaviy maktablarda jahon andozalariga mos ravishda o'qitish ishlarini yaxshilash maqsadida pedagogik kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash sifati, kasbga tayyorgarlik darajalari muhim ahamiyat kasb etadi. SHuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashda maktablarning adaptatsiya jarayonidan o'tishiga imkon berish ham pedagogik ta'minlanishning elementlariga kiradi. SHu bilan birga bolaning intellektual rivojlanganligi xaqidagi axborotga ega bo'lish zamonaviy pedtexnologiyalarni qo'llashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi zamonaviy ta'lim, pedagogik tafakkur, taraqqiyparvar fikr, g'oyalar mahsulidir. Yangi fikr, hoyalari o'z navbatida mavjud muammolar, yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklarning chuqur taxlil qilinishi natijasida yuzaga keladi. SHuning uchun ham jamiyatdagi ijtimoiy-madaniy muhit ahvoli taxlil qilingan holda ta'limni insonparvarlashtirish, yuzaga kelgan mavjud muammolarni oqilona hal etib borish, yangicha ishlash yangi pedagogik tafakkurning asosi bo'lib qoladi. Bu esa o'z navbatida ta'lim natijasini kafolotlaydigan, ta'lim tizimining rivojlanib borishi, jamiyat taraqqiyoti, shaxs kamolotiga hissa qo'shadigan zamonaviy pedagogik texnologiyalarning kirib kelishiga zamin yaratadi.

XULOSA

Ta'limning xar bir bosqichida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy sharoitlarda jamiyat munosabatlarini isloh qilish, ya'ni demokratiyalashtirish, fuqarolik jamiyatini barpo etish, ta'limni insonparvarlashtirishga samarali ta'sir ko'rsatadigan ilmiy-kontseptual asosga ega bo'lgandagina qo'llash muvofiqdir. Qo'llanilayotgan texnologiyalar o'qituvchi va o'quvchi hayotiga yengillik olib kelishi, o'quvchining hohlab, qiziqib o'qishiga imkon berishi va jamiyat taraqqiyotining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini kafolotlash kerak. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar qo'llanilishidan oldin adaptatsiyadan o'tishi, pedagogik shart-sharoitlar, moddiy texnik baza hisobga olinishi lozim.

Agar pedagogik texnologiyalarni qo'llashda ilmiy asos va kafolotlangan natija bo'lmas ekan, bunday texnologiyalar oqibati shaxs kamoloti, ta'lim tizimi va jamiyatning yuksalishiga to'g'anoq bo'laveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

- 1.G'offorov Ya.X. "Maxsus fanlarni o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish usullari". "Universitet". Toshkent-2008y.
- 2.Turg'unbekov K., Teshaboev A. "Pedagogik mahorat asoslari". T. 2002 y.
3. Кадиров М. Ю. ТАЛАБАЛАРНИНГ ОЛИМПИАДА ВА ТАНЛОВЛАРДА ИШТИРОКИ ОРҚАЛИ ГРАФИКА ФАНЛАРИДАН МУСТАҚИЛ ИШЛАРНИ ФАОЛЛАШТИРИШ //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – Т. 1. – №. 11. – С. 289-295.
- 4.Yusupovich K. M. CONJUGATED METHOD FOR STUDYING THE BASICS OF THE THEORY OF THE COURSE" DRAFT GEOMETRY" //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – Т. 1. – №. 11. – С. 386-394.
5. Kodirov M. Y. PERSPECTIVE DETERMINATOR METHOD //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – Т. 1. – №. 11. – С. 395-402.
- 6.Kodirov M. Y. WAYS OF IMPROVING THE TECHNOLOGICAL PROCESSES OF SHEET STAMPING //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – Т. 1. – №. 11. – С. 151-159.